

Religija negelbsti nei susiskaldžiusios Ukrainos, nei jos prezidento

Laurynas Jonavičius, Rytų Europos studijų centras

Liepos 24-28 dienomis Ukrainoje vyko 1020-ųjų Kijevo Rusios krikšto metinių minėjimas. Į minėjimą buvo pakviesti abiejų faktiškai nesutariančių ortodoksų bažnyčių vadovai – Maskvos patriarchas Aleksijus II ir Konstantinopolio patriarchas Baltramiejus. Iš pirmo žvilgsnio religinis renginys dar kartą parodė, kokia susiskaldžiusi yra Ukraina ir kaip bandoma politizuoti religiją.

Apžvalgininkai pastebi, kad pastarasis renginys Ukrainoje turėjo labai ryškią politinę potekstę. Vidinių politinių prieštaravimų tarp tradiciškai pro-rusiškos rytinės ir pro-vakarietiškos vakarinės dalių draskoma Ukraina ne mažiau susiskaldžiusi ir religiniame fronte. Nors apie 90 proc. save tikinčiais laikanti Ukrainos gyventojų priklauso ortodoksų tikėjimui, šalyje realiai veikia net trys skirtingos ortodoksų bažnyčios, susiskaldžiusios iš esmės politiniu pagrindu. Pirmoji, kuriai priklauso apie 26 proc. tikinčiųjų, yra Ukrainos ortodoksų – Maskvos patriarchato (UO-M) bažnyčia. Ji pavaldi Maskvos patriarchatui, o jai vadovauja Kijevo metropolitas Volodimiras (Slobodanas). Dauguma šiai bažnyčiai priklausančių tikinčiųjų gyvena rytinėje, pietinėje ir centrinėje Ukrainos dalyse. Antroji, vienijanti apie 50 proc. tikinčiųjų, yra Ukrainos ortodoksų – Kijevo patriarchato (UO-K) bažnyčia. Ji susikūrė po SSRS žlugimo, priklauso Konstantinopolio patriarchatui, o jai vadovauja metropolitas Filaretas (Denisenko). Šios bažnyčios tikintieji gyvena daugiausiai vakariniuose ir šiauriniuose Ukrainos rajonuose. Įdomu tai, kad metropolitas Filaretas Maskvoje yra vadinamas atskilėliu, o praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio viduryje Maskva netgi apskritai atskyrė Filaretą nuo bažnyčios (skyrė jam

anatemą) už „skaldomąją veiklą pravoslavų bažnyčios viduje“. Tačiau Kijevo patriarchatas turi pasaulietinės Ukrainos valdžios palaikymą, kuris atsirado po Ukrainos nepriklausomybės atkūrimo. Tokią paramą iš dalies galima paaiškinti Ukrainos valdžios siekiu įtvirtinti suverenitetą ir savarankiškumą bei sukurti savitą – ukrainietišką – identitetą. Galiausiai trečioji ortodoksinė bažnyčia yra apie 7 proc. tikinčiųjų vienijanti Ukrainos autokefalinė ortodoksų. Pagal kanonų teisę oficialiai pripažinta yra tik UO-M bažnyčia. Kaip jau minėta, UO-K turi oficialaus Kijevo [politinę] paramą. Pati Kijevo valdžia jau nuo 1992 m. įvairiausiais būdais bando sujungti tarpusavyje besivaidijančias skirtingas pravoslavų bažnyčias.

Ukrainos gyventojų susikirstymas pagal priklausymą religinei bendruomenei:

Ukrainos ortodoksai – Kijevo patriarchatas – 50,4 %
Ukrainos ortodoksai – Maskvos patriarchatas – 26,1%
Ukrainos graikų katalikai – 8 %
Ukrainos autokefalinė bažnyčia – 7,2 %
Romos katalikai – 2,2 %
Protestantai – 2,2 %
Judėjai – 0,6 %
Kiti – 0,6 %

Šaltinis: CŽV Faktų knyga (CIA Factbook)

Būtent pravoslavų suvienijimo prasme 1020-ųjų Kijevo Rusios krikšto metinių minėjimas tapo svarbiu politiniu renginiu. Į jį atvykti pakviestas Konstantinopolio patriarchas paskutinį kartą Kijeve su oficialiu vizitu lankėsi prieš tris su puse šimtmečio. Pasak apžvalgininkų, būtent su patriarcho Baltramiejaus vizitu itin dideles viltis siejo Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenko. Jo tikslas – gauti Konstantinopolio pritarimą

savarankiškos Ukrainos pravoslavų bažnyčios sukūrimui. Kai kas netgi įžvelgė visame renginyje prasidedančią kovą prieš kitais metais įvyksiančius Ukrainos prezidento rinkimus: „panašu, kad Juščenka, galbūt jausdamas savo politinės karjeros pabaigą, o gal norėdamas maksimaliai išnaudoti net menkiausią galimybę pasireklamuoti, nusprendė imtis visų galimų veiksmų“¹. Be abejo, Ukrainos tikinčiųjų suvienijimas būtų reikšmingas pasiekimas ir taip suskaldytoje Ukrainoje, kuris pridėtų populiarumo dabartiniam šalies prezidentui. Tuo tarpu žvelgiant iš Maskvos pozicijų, savarankiškos ukrainiečių bažnyčios sukūrimas reikštų mažėjančią Rusijos bažnyčios, o kartu ir politinę, įtaką Ukrainoje. Žinoma ir tai, kad Kremlius gan sėkmingai naudojami religiniais svertais skelbdamas savo idėjas ir gindamas savo interesus daugelyje kaimyninių pravoslaviškų valstybių. Rusijos pravoslavų bažnyčia dažnai deklaruoja ginanti dvasinę vienybę, o kartu ir visos pravoslavų bažnyčios teritorinį vientisumą (ypač kai kalbama apie slavų ir gruzinų ortodoksų bažnyčias). Ukrainos atveju „teritorinės vienybės išsaugojimas“ reiškia Rusijos valdžios išlaikomą įtaką Ukrainos tikinčiųjų ortodoksų dvasinių ir moralinių vertybių atžvilgiu². Pasak Ukrainos mokslų akademijos nario J.Kaminskio, „ne paslaptis, kad Rusijai svarbu išlaikyti Rusijos pravoslavų bažnyčios įtaką, kadangi ji yra vienas iš paskutinių didžiosios valstybės ramsčių užsienyje“³. Paprastai tariant, tokios

krikšto jubiliejaus aplinkybės lėmė tai, kad iš religinio ir visuomeninio, renginys virto grynai tarptautinės ir Ukrainos vidaus politikos klausimų sprendimų instrumentu.

Pasibaigus visoms išskilmėms, Rusijos spauda nedelsdama paskelbė, kad Ukrainos valdžia (kalbama apie V.Jučenką) patyrė nesėkmę⁴. Pats V.Jučenka pareiškė, kad Baltramiejaus vizitas Ukrainoje buvo „didinga diena Ukrainai“ ir „Dievo palaiminimo ženklas visai ukrainiečių tautai“⁵. Tuo tarpu Konstantinopolio patriarchas iškilmių metu buvo labai diplomatiškas ir santūrus. Savo pasisakymuose jis tiesiai nieko nepasakė apie pritarimą Ukrainos bažnyčios sukūrimui. Pasak Baltramiejaus, svarbiausia yra atkurti pravoslavų bažnyčios Ukrainoje vieningumą, kadangi dabartinis susiskaldymas „griauna ne tik dvasinį, bet ir pilietinį ukrainiečių tautos vieningumą bei sukelia neigiamas pasekmes visos Ukrainos ateičiai“⁶. Analitikų vertinimu, Konstantinopolis apskritai nenori kištis į Ukrainoje vykstančius bažnytinius procesus, kadangi šioje šalyje egzistuojantis susiskaldymas – grynai politinis klausimas⁷. Taigi, atsakymas į klausimą, ar V.Jučenkai pavyko gauti bent kokios naudos iš Baltramiejaus vizito Ukrainoje lieka neaiškus. Viena vertus, pats faktas, kad po 350 metų pertraukos į Kijevą atvyko Konstantinopolio

¹ Погребинский: образование поместной церкви – вопрос времени и личностей. – 2008 м. липос 28 д. - <http://www.news.join.com.ua/full/27/23/80/1/>

² Oleksandr Soldatov „We are losing! ... The Positions of the Moscow Patriarchate in Ukraine Look Losing under Any Scenario of the Celebration of the 1020th Anniversary of the Baptism of Kyivan Rus“. – Religious Information Service of Ukraine, 2008 м. липос 23 д. - <http://www.risu.org.ua/eng/religion.and.society/analysis/article:23608/>

³ Александр Зворский, Олег Гавриш «В Украине будут стрить церковь». – Коммерсант, 2008 м. липос 29 д. - <http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=917165>

⁴ Елена Пацар “Варфоломеевские дни Виктора Ющенко”. – Взгляд, 2008 м. липос 28 д. - <http://www.vz.ru/politics/2008/7/28/190841.html>

⁵ Ющенко принял визит патриарха Константинопольского за божье благословение. – Lenta.ru, 2008 м. липос 25 д. - <http://www.lenta.ru/news/2008/07/25/patriarchy/>

⁶ Патриарх Варфоломей выступил против разделения украинских церквей. – Lenta.ru, 2008 м. липос 26 д. - <http://www.lenta.ru/news/2008/07/26/church/>

⁷ Александр Зворский, Олег Гавриш «В Украине будут стрить церковь». – Коммерсант, 2008 м. липос 29 д. - <http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=917165>

patriarchas, yra palankus tiems, kas vertina Ukrainos bažnyčios ryšių su Maskva silpninimą. Tačiau iš kitos pusės, politinių dividendų pro-vakarietiškomis Ukrainos jėgoms šis vizitas neatnešė, kadangi taip laukto palaiminimo negauta.

Turbūt svarbiausia politinė išvada, kuri ryškėja po šių iškilnių, yra dabartinio Ukrainos prezidento pozicijų silpnėjimo tendencija. Baltramiejaus vizitui V.Juščenka ruošėsi ypač rūpestingai. Jis asmeniškai pasitiko Konstantinopolio patriarchą prie lėktuvo trapo, visas Kijevas buvo iškabinėtas Baltramiejaus ir V.Juščenkos portretais. Įdomu tai, kad tokį pat kaip Baltramiejus religinį statusą turintis Maskvos patriarchas Aleksijus II adekvataus sutikimo ir dėmesio iš Ukrainos prezidento nesulaukė: prie lėktuvo jį pasitiko Aukščiausiosios Rados pirmininkas A.Jaceniukas, o Kijevo valdžia (meras L.Černoveckis yra V.Juščenkos šalininkas) uždraudė iškabinėti Aleksijaus portretus.

Paskutinės visuomenės nuomonės apklausų tendencijos Ukrainos prezidentui nėra palankios. Populiarumu jis gerokai atsilieka nuo savo pagrindinių varžovų ir konkurentų – Julijos Tymošenko ir Viktoro Janukovičiaus. Panašu, kad ir Kijevo Rusios krikšto jubiliejus prezidento populiarumo taip pat labai nepadidins.

Kokias išvadas galima iš viso šito padaryti? Ukrainos vienybė - tiek politinė, tiek religinė – pastaraisiais metais tik silpnėja. Nuolatinė politinė suirutė, kuri tęsiasi nuo pat Oranžinės revoliucijos, neleidžia Ukrainos valdžiai imtis realių veiksmų šalies ir jos gyventojų gerovei didinti. Priešprieša tarp buvusių „oranžinių“ partnerių V.Juščenkos ir J.Tymošenko gerokai menkina visos pro-vakarietiškos ir demokratinės Ukrainos krypties pozicijas visuomenėje. Artėjant prezidento rinkimams, J.Tymošenko neslepia ambicijų juose nugalėti ir dėl to, atrodo, yra pasirengusi pamiršti savo „vakarietiškumą“ bei gręžiasi

į Maskvą, kurios parama vis dar yra labai svarbus veiksnys bet kokiuose Ukrainos rinkimuose. Dabartinis prezidentas, savo ruožtu, pamažu netenka visų turėtų rėmėjų. Visuomenėje jo populiarumas mažėja, Rusija niekada nebuvo jo rėmėja, o Vakarų valstybės vis dar išlieka labai ambivalentiškos. Pabandęs griebtis religinio šiaudo V.Juščenka nesugebėjo užsikabinti ir už jo.

Atsakymo į klausimą „už ką balsuotumėte, jei kitą savaitgalį įvyktų Ukrainos prezidento rinkimai?“ dinamika (%)

	2008 vasaris	2008 kovas	2008 balandis
V. Juščenka	15.7	13.2	11.5
J. Tymošenko	28.2	24.4	25.1
V. Janukovičius	24.8	24	27.7
N. Vitrenko	1.7	2.4	1.2
V. Litvinas	4.1	5.3	6.7
A.Morozas	0.8	1.3	1.4
P. Simonenko	4.5	4.8	5.2
Prieš visus	7.3	10.7	8.5
Nėra atsakymo	12.9	13.9	12.8

Šaltinis: Razumkovo centras, <http://www.uceps.org.ua/>